

КИТАЙКА ОЛЬГА ВАСИЛІВНА

Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри конституційного права, кандидат юридичних наук

КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ДИТИНИ ЯК ОСНОВНИЙ ЕЛЕМЕНТ КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО СТАТУСУ ДИТИНИ

Конституційно-правовий статус дитини – це система закріплених у законодавстві компонентів, що визначає реальне становище дитини у суспільстві та структурно складається з громадянського стану дитини, її конституційної правосуб'єктності, принципів конституційно-правового статусу дитини, конституційних прав дитини та їх гарантії.

На підставі дослідження національного конституційного законодавства, відповідних міжнародно-правових стандартів та наукових напрацювань в цій сфері, можливо зробити висновок, що важливим елементом конституційно-правового статусу дитини є конституційні права дитини. Дослідники висловлюють різні позиції щодо дефініції «права дитини».

При визначенні прав дітей С.П. Коталейчук зазначив, що «права неповнолітніх – це комплекс прав і свобод, який характеризує правовий статус неповнолітніх з урахуванням особливостей розвитку людини до досягнення нею віку повноліття» [1, с. 8]. Варто зазначити, що він, розділяє поняття «дитина» та «неповнолітній».

Т.Г. Корж-Ікаєва зазначила, що під «правами дитини» розуміють закріплені в Конституції України і гарантовані державою можливості поведінки і розвитку неповнолітнього з урахуванням його індивідуальних потреб і соціальних інтересів суспільства відповідно до існуючого чинного законодавства і міжнародного права [2, с. 7]. Однак, у даній дефініції недостатньо повно розкриті особливості прав дитини. Якщо виключити з неї слова «дитина» та «неповнолітній» (які застосовані у синонімічному значенні), то дефініцію можна буде застосувати для визначення прав особистості. Водночас, авторка сформулювала визначення поняття «права дитини» з галузевим «акцентом» на конституційне право. Адже «конституційне право в цілому є фундаментом всієї національної правової системи України» [3, с. 133].

На думку Н.М. Опольської, «права дитини є об'єктивно визначеними соціально-економічним рівнем розвитку суспільства та юридично гарантованими державою тими можливостями задоволення потреб та інтересів дитини, реалізація яких є необхідною умовою для її нормального життя та гармонійного розвитку, і здійснюється самою дитиною або за допомогою інших осіб» [4, с. 9]. У цьому визначенні позитивними рисами є відображення зв'язку між правами та їх гарантіями, а також більш високий, у порівнянні з попередніми дефініціями, рівень урахування особливостей прав дитини. Схоже визначення поняття «права дитини у законодавстві» сформулював С.Г. Зельгін. Він зазначив, що права дитини у законодавстві – це сукупність прав дітей, закріплені в

міжнародних актах і національних нормативно-правових актах, які надають дітям (особам, які не досягли 18 років) за своїм вибором, в необхідних випадках за вибором батьків, опікунів, піклувальників, уповноважених органів, зробити певні дії або утриматися від їх вчинення в інтересах дітей [5, с. 3].

Також і Ю.В. Губаль зауважила, що «права дитини – це система чітко окреслених в нормативно-правових актах можливостей, які необхідні особі для її комплексного та цілісного розвитку в умовах і відповідно до вимог середовища, в якому вона знаходиться, та регулюють її життєдіяльність в суспільстві, враховуючи її незрілість» [6, с. 34].

Представляє інтерес визначення поняття «права дитини», надане О.В. Бутько. Вона сформулювала, що «права дитини – це надані їй державою можливості вільно розвиватися, здобувати знання, навички, вміння, формувати фізичний, духовний, моральний і соціальний потенціал майбутнього громадянина країни» [7, с. 153]. Це визначення значно більше підкреслює соціальну, а не юридичну складову, притаманну правам дитини – акцент зроблено не на тому, що певні права дитина реалізує самостійно, а інші права – через своїх законних представників, а на тому, що основною метою наділення дитини правами є сприяння її повноцінному розвитку як члена суспільства. Водночас, О.В. Бутько веде мову про «майбутнього громадянина країни» однак громадянство можна набутися за народженням, і переважна більшість дітей мають громадянство тієї чи іншої країни.

З урахуванням вказаних зауваження, більш коректною є дефініція, надана О.А. Шульц, саме тому, що є згадка про: особливості дитини у частині фізичного, психологічного та розумового розвитку; гарантування прав дитини державою; використання не тільки національного законодавства, але й міжнародних документів; особливості режиму та механізму реалізації і захисту прав дитини [8, с. 95].

Подібну позицію до визначення прав дитини висловлює І.В. Волошина. Вона визначила, права та свободи дитини – як системоутворюючий елемент, під яким слід розуміти сукупність громадянських, політичних, економічних, соціальних, культурних та інших можливостей, які забезпечують біологічне та соціальне існування, необхідне виховання, навчання та розвитку дитини з метою формування її належного фізичного та морального стану, що найбільш наочно характеризує якість конституційно-правового статусу дитини з урахуванням особливостей її розвитку до повноліття [9, с. 6]. В цьому визначенні, незрозуміло, що означає «якість конституційно-правового статусу дитини», і як її можна «наочно охарактеризувати».

Доволі вдалою є дефініція поняття «конституційні права дитини», яку сформулювала О.М. Кудрявцева. Відповідно до її пропозиції, «конституційні права дитини – це її основоположні права, а саме певні можливості дитини, які необхідні для її існування та розвитку в конкретно-історичних умовах, об'єктивно визначаються досягнутим рівнем розвитку людства і мають бути загальними та рівними для всіх» [10, с. 82].

Дійсно, Конституція закріплює найбільш важливі положення. При цьому, доцільно зазначити те, що не завжди дитина може здійснити свої права самостійно. Також, варто було б зробити акцент не просто на тому, що певна сукупність прав дитини є необхідною, а на тому, чому вони є необхідними для забезпечення належного розвитку дитини, гідного фізичного існування дитини, для забезпечення найкращих інтересів дитини.

Виходячи з цих міркувань, слід запропонувати таке визначення поняття «конституційні права дитини» це встановлена конституційним законодавством та міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, система можливостей, що їх реалізує дитина або її законні представники для забезпечення гідного фізичного існування та належного інтелектуального та морального розвитку дитини.

Список використаної літератури:

1. Коталейчук С.П. Теоретико-правові проблеми правового статусу неповнолітніх в Україні та забезпечення його реалізації як один із основних напрямків діяльності міліції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2004. 20 с.
2. Корж-Ікаєва Т.Г. Адміністративно-правове забезпечення прав і свобод неповнолітніх: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2008. 21 с.
3. Терлецький Д.С. Поняття і механізм конституційної імплементації міжнародних договорів. *Київський часопис університету права*. 2011. № 4. С. 132-137.
4. Опольська Н.М. Правове забезпечення прав та свобод дитини в Україні (загальнотеоретичний аспект): автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2010. 22 с.
5. Зельгин С.Г. Права ребенка в Российской Федерации и формы их защиты: учеб. пособие. Москва: Изд-во РУДН, 2012. 453 с.
6. Губаль Ю.В. Концептуальні підходи щодо визначення категорій «дитина» та «права дитини» за вітчизняним та міжнародним законодавством. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Юриспруденція*. 2015. Вип. 16(1). С. 33-34.
7. Бутько О.В. Правовой статус ребенка: теоретико-правовой анализ: дисс. ... канд. юрид. наук. Краснодар, 2004. 241 с.
8. Шульц О.А «Права дитини» як категорія сучасного конституційного права. *Часопис Київського університету права*. 2009. № 3. С. 91-96.
9. Волошина І.В. Конституційно-правовий статус дитини в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Наук. Київ, 2016. 20 с.
10. Кудрявцева О.М. Конституційно-правові основи захисту прав дитини в Україні: монографія. Київ: Арт Економі, 2015. 268 с.

Ключові слова: дитина, конституційно-правовий статус дитини, конституційні права дитини.

Ключевые слова: ребенок, конституционно-правовой статус ребенка, конституционные права ребенка.

Key words: child, constitutional legal status of the child, constitutional rights of the child.